

PECENEGII ÎN SUD-ESTUL TRANSILVANIEI

SZÉKELY ZOLTÁN

Prin cercetările arheologice și istorice efectuate în ultimii ani au fost clarificate multe probleme privind istoria Transilvaniei, dar cu toate acestea mai sînt încă unele nerezolvate, printre care și problema organizării apărării graniței în timpul feudalismului timpuriu. În următoarele rînduri, pe baza unor cercetări făcute recent în sud-estul Transilvaniei arătăm unele rezultate obținute în acest sens.

După instaurarea stăpînirii regatului feudal maghiar la începutul mileniului al II-lea e.n. în Transilvania, regii maghiari au adus în sud-estul Transilvaniei pe secui, care în secolul al XII-lea au ajuns deja în Țara Birsei din părțile bihorene, iar la începutul secolului al XIII-lea au fost mutați în regiunea unde locuiesc și azi. În afară de secui, pentru asigurarea graniței de răsărit, au fost aduse și alte populații înrudite la origine, printre care și pecenegii.¹ Aceștia, avînd aceeași organizație gentilică, trai și fel de luptă, în cursul vremii s-au contopit cu populația secuiască. Amintirea lor s-a păstrat prin unele denumiri de localități și atestări documentare menționîndu-i sub denumirea de „bisseni-piceniati”. Astfel, pe teritoriul județului Covasna există satul denumit Beșeneu (actual Pădureni), iar documentele scrise menționează existența pecenegilor la Sinzieni, Turia (cuprinzînd localitățile Kanta, Volál și Karatna) și Valea Seacă,² toate situate în curbură Carpaților Orientali.

Primele date scrise despre pecenegi sînt din anii 1116 și 1146, cînd în avangarda armatei maghiare în timpul regilor maghiari, Ștefan al II-lea și Géza al II-lea au luptat alături de secui la Olșova și la Laita contra bavarezilor și cehilor.³ Resturile de cultură materială a lor și a secuilor, fiind vorba de populații cu aceeași organizație social-politico-culturală ca a ungarilor, este greu de diferențiat și pînă în prezent nici nu s-a făcut. Datele furnizate de denumirea localităților și de documentele scrise sînt atestate și de descoperirile arheologice făcute pe teritoriul județului Covasna.

Astfel, în anul 1970, din albia pîrîului Virghiș, în hotarul orașului Baraolt, cu ocazia exploatării nisipului de la adîncimea de 2 m, excavatorul

a scos un vas din bronz cu trei picioare.⁴ Localitatea Baraolt, este considerată ca așezare de origine pecenegă.⁵ Acest vas nu putea să aparțină altei populații decât pecenegilor, fiindcă un astfel de vas nu este cunoscut din altă epocă, iar forma lui cu trei picioare arată că a fost folosit la vatră liberă de o populație, care s-a ocupat cu creșterea animalelor mari.

Alte descoperiri provin din campaniile de săpături din anii 1982, 1984 făcute la Turia, în partea denumită Karatna, care au furnizat și o altă dată mai importantă pentru cunoașterea culturii materiale a acestei populații.

Pe malul stîng al pîriului Turia este situată o parte a comunei Turia, denumită „Karatna”. Lîngă podul care trece peste pîriul din această parte a comunei, terenul este mai ridicat, avînd denumirea de „Loc de așezare”. Pe acesta au fost depistate resturile unei locuințe din prima vîrstă a fierului (Hallstatt) peste care s-a suprapus și o așezare din feudalismul timpuriu. Într-o groapă provenită din prima vîrstă a fierului a fost săpată alta, aparținînd feudalismului timpuriu. În groapa din urmă au fost găsite multe fragmente ceramice, bucăți din vase cu și fără toartă făcute la roată bună (fig. 2/3-6; 5/1-4; 6/1-7; 7/1-3, 8-9; 3-1), în afară de acestea au mai fost găsite și fragmente provenite din buzele unor căldări de lut (fig. 2/1-2).

Tot la Turia, în cursul campaniei de săpături din anul 1984, efectuate în curtea și grădina conacului Apor, actualul sediu al C.A.P.-ului, pe locul unde s-a excavat pămîntul pentru silozuri, a fost descoperită o locuință din feudalismul timpuriu. Terenul unde a fost așezarea a fost distrus, numai o mică parte s-a păstrat intact, în care, printre alte resturi de cultură, au fost depistate și resturile unei locuințe provenind din cultura materială a feudalismului timpuriu.

Locuința a avut o formă dreptunghiulară, orientată est-vest. Latura estică a fost tăiată, terenul fiind folosit la nisipărie. Măsurînd după latura vestică, dimensiunile ei au fost: 4 x 4 m. Pe latura nordică și sudică a locuinței, la bază au fost așezate pietre pe muchie ca un fel de zid, împiedicînd surparea nisipului. Cuptorul cu bolta săpată în peretele gropii a fost pe latura sudică a locuinței. La o distanță de 2 m de cuptor a fost o vatră de lut rotundă cu suprafața lutuită. Dimensiunile cuptorului: 1 x 1 m; vetrei 0,90 x 0,90 m. În jurul cuptorului și a vetrei au fost găsite multe fragmente de vase, unelte de uz casnic din os și din fier și arme. Intrarea era în colțul nord-estic al bordeiului (fig. 1).

Din inventarul bordeiului, cel mai bogat a fost materialul ceramic. Vasele sînt făcute, atît la roată înceată, cît și rapidă din pastă bună, arsă brun-negru sau cărămiziu. Vasele, în majoritatea covârșitoare sînt de tip oală-borcan; cazanul de lut a fost reprezentat numai de un singur fragment de margine. Apar de asemenea căni cu gura treflată prevăzute cu toartă de bandă. Pe două fragmente de fund de vas au fost ștampile în formă de cruce cu brațele în relief (fig. 3/2, 5/2). Oalele borcane sînt de două tipuri: oale cu buza răsfrîntă în afară și tăiate drept, cu pereți groși, făcute la roată, de mîna și oale cu peretele mai subțire din pastă mai fină, făcute

la roată rapidă (fig. 3/1-8; 5/2-3; 6/8-10; 7/5-7; 8/1-2). Uneltele de uz casnic sînt reprezentate prin cuțite, ace, o cheie din fier și un străpungător din os (fig. 4/1-3,7). Armele sînt reprezentate prin trei vîrfuri de săgeată din fier de diferite tipuri și de jumătatea unui pinten din fier (fig. 4/4-6). Nu au fost găsite obiecte de podoabă și nici monede.

La distanța de 5 m de latura estică a locuinței a fost un cuptor cu boltă, de copt pîine, cu gura spre est. Tot în acest șanț a fost găsită o groapă de gunoi aparținînd locuinței, în care au fost găsite fragmente de vase și scheletul unui animal rozător.

La încadrarea cronologică a locuinței și a așezării ne-au furnizat date materialul ceramic⁶ și vîrfurile de săgeți. Vasele din prima categorie, în număr destul de redus, fără ornamente, precum și oalele-borcan cu forme mai evoluat, cu ornament de striuri din categoria a doua, ștampila pe fundul unui vas,⁷ lipsa aproape totală a cazanului de lut,⁸ apariția cănilor cu gura treflată și cu toarta de bandă, arată că locuința nu se poate data în secolul al XII-lea, ci numai la începutul secolului al XIII-lea. Vîrfurile de săgeți și pintenul cu spin dovedesc numai faptul că aceste forme mai persistă și în secolul al XIII-lea, dar nu trec în secolul al XIV-lea.

Denumirea locului (Loc de așezare), precum și materialul ceramic descoperit nu lasă nici o îndoială că pe acest loc a fost o așezare din feudalismul timpuriu, care etnic aparținea populației pecenege, atestată pe aceste locuri și prin documente scrise.

Se pune întrebarea, cînd a fost adusă această populație în această parte a județului Covasna. Deocamdată pentru stabilirea acestui fapt numai materialul ceramic ne furnizează date concrete. În materialul ceramic al așezărilor din sec. al XII-lea din văile Tîrnavelor, a Oltului și a Rîului Negru, nu au fost găsite vase cu toartă împreună cu fragmente provenite din căldări de lut.⁹ Acest fapt ne îndeamnă, ca data așezării s-o situăm la sfîrșitul sec. al XII-lea și începutul sec. al XIII-lea, prin urmare au venit cu secuii sau puțin timp după aceștia. Acest lucru este dovedit și de faptul că în organizația tribală a secuilor au figurat între denumiri de gen și de ramură (Korozma și Beșineu) care îndubitabil au fost pecenege.¹⁰ Secuii din cele trei scaune în genul „Jenő” au avut și o ramură „beșinău”.¹¹ Acești pecenegi ca și secuii, au fost liberi, avînd obligația de a efectua numai serviciul militar, fapt reieșit și dintr-un document din anul 1324, cînd sînt amintiți pecenegii liberi la Valea Seacă.¹² Localitățile mai sus amintite ca așezări pecenege făceau parte din teritoriul județului Alba de Sus.¹³

În ceea ce privește originea căldărilor de lut au fost emise diferite păreri. Dintre cercetătorii români unii cred că sînt de origine cumană,¹⁴ considerînd că este ceramica caracteristică pecenegilor,¹⁵ iar alții nu admit aceste ipoteze și sînt de părere că prototipurile lor trebuie căutate în aria culturii Saltovo-Maiiațk, de unde au fost aduse în spațiul carpato-dunărean de către Kabaro-chezari, bulgari și maghiari, iar acestea au fost preluate de populația locală.¹⁶ Cercetătorii maghiari în general le consideră ca cele

mai caracteristice produse ale olăriei maghiare din secolele X–XIII,¹⁷ originea lor fiind în regiunea Donului, în cultura Saltovo și că ungurii au folosit aceste căldări de lut pînă la sfîrșitul secolului al XIII-lea.

Din cele relatate mai sus, reiese că un singur lucru este cert, că populațiile de stepă, ca ungurii, pecenegii și cumanii au folosit căldările de lut. Venind în Bazinul Dunării aduc cu ei acest tip de vase, iar descoperirea lor prin cercetările arheologice în anumite locuri unde au migrat aceste popoare, este întărită de documente scrise, denumirea unor localități, care specifică etnicitatea populațiilor respective.

În ceea ce privește locuința descoperită în grădina conacului Apor nu se poate preciza exact, că aparține pecenegilor sau secuilor. Lipsa totală a căldărilor de lut dovedește că așezarea este ulterioară celei de la Telek, iar faptul că este situată pe malul drept al pîrîului, unde secuii s-au stabilit, pledează pentru atribuirea ei acestora. În concluzie putem constata că săpăturile de la Turia au furnizat date importante pentru cunoașterea istoricului acestei regiuni în sec. XII–XIII, cînd secuii și pecenegii s-au stabilit pe aceste meleaguri.

NOTE

- ¹ K. HOREDŢI, *Contribuții la Istoria Transilvaniei*, sec. XIII. *Bibl. Ist.* VII, 1958, 123.
- ² B. ORBÁN, *A székelyföld leírása* (Descrierea țării secuiești) III. 1869, 91, n. 1–2; 109, n. 1; 113, n. 1–4; 182; *Székely Oklevéltár* I, 39.
- ³ *Chronicon Pictum Vindobonense*, 153 159–60.
- ⁴ Z. SZÉKELY, in *Aluta*, 1974–75, 68, fig. 8.
- ⁵ GY. GYORFFI, *A székelyek eredete és településük története*, in *Erdély és népei*, 1945, 65.
- ⁶ V. SPINEI, *Moldova in sec. XI–XIV*, 1982, 88.
- ⁷ Z. SZÉKELY, in *Aluta*, VIII–IX, 1976–77, 56–57, fig. 12/3; J. KOVALOVSZKI, *Településsátások Tiszaeszlár – Bashalmon*, *Font Arch. Hung.* Budapest, 1980, 46.
- ⁸ P. DIACONU, *SCIV*, 7, 1956, 425–437, *Dan*, Gh. Teodor, *SCIV*, 14, 1963, 197–207.
- ⁹ GY. GYORFFI, *Tanulmányok a magyar állam eredetéről* (Studii despre originea statului maghiar), 1959, 61; Z. SZÉKELY, in *Aluta* 1974–75, 59–60.
- ¹⁰ *Ibidem*, 72–73.
- ¹¹ GY. GYORFFI, *A székelyek eredete ...* 48. L. RÁSONYI, *Hidak a Dunán*, 1981, 89.
- ¹² SZÉKELY *Okl.* I. 39.
- ¹³ B. ORBÁN, o.c. 109, n. 1.
- ¹⁴ DAN GH. TEODOR, in *SCIV*, 14, 1963, 202.
- ¹⁵ P. DIACONU, in *Dacia*, N.S. 8, 1964, 250–263.
- ¹⁶ V. SPINEI, o.c., 1982, 87.
- ¹⁷ ȘT. FODOR, in *Acta Archaeologica*, Budapesta, 1974, 24, (3–4), 346.

LISTA FIGURILOR

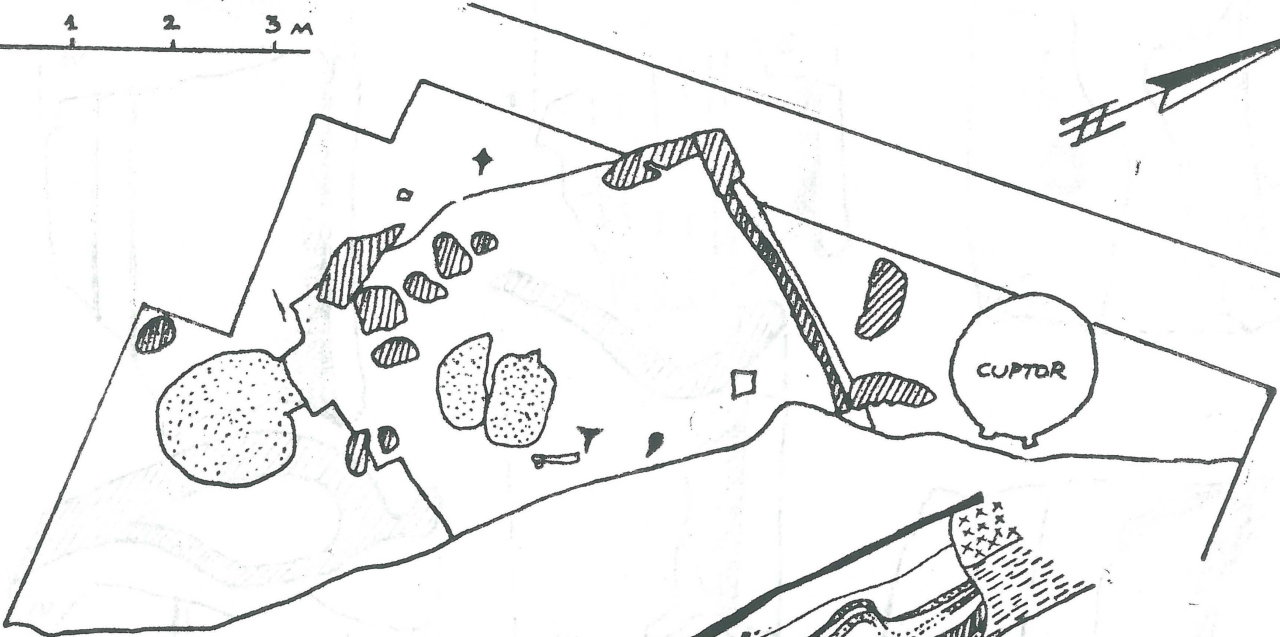
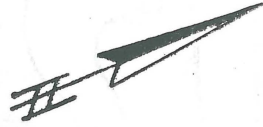
- Fig. 1. Planul locuinței.
Fig. 2. Fragmente de vase din locuință.
Fig. 3. Cuțit, ac, vîrfuri de săgeți.
Fig. 4. Fragmente de vase din groapa de la Telek.
Fig. 5. Fragmente de vase. Telek: 1,4; Conacul Apor: 2,3.
Fig. 6. Fragmente de vase. Telek: 1-7; Conacul Apor: 8-10.
Fig. 7. Fragmente de vase. Telek: 1-3, 8-9; Conacul Apor: 4-7, 10.
Fig. 8. Fragmente de vase. Conacul Apor: 1,2.; Telek: 3-7.

THE PETCHENECS IN THE SOUTH-EAST TRANSILVANIA

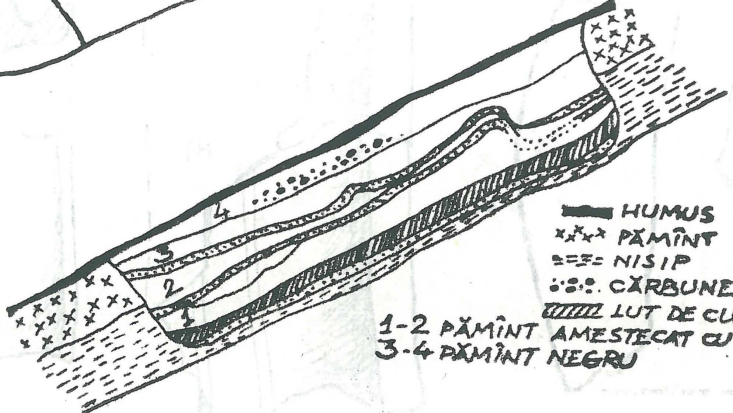
Abstract

On the bases of a few archeological discoveries besides which, there are a bronze vessel found near Baraolt (Covasna Region) and fragments of pail made of clay, found in a pit in Turia at the place named the settlements in Baraolt and Turia.

He considers them to belong to the Petcheneg's brought together with the Székely to guard the eastern frontier of Transilvania.

■ PIATRĂ
 □ OS
 ○ PĂMÎNT ARS
 ▼◆ VÂRF DE SĂGEATĂ
 ▨ LUTUIALĂ, LUT GALBEN

— HUMUS
 xxx PĂMÎNT
 === NISIP
 o.o. CĂRBUNE
 ▨ LUT DE CULOARE ÎNCHISĂ
 1-2 PĂMÎNT AMESTECAT CU PIATRĂ
 3-4 PĂMÎNT NEGRU

Fig. 1.

Fig. 2.

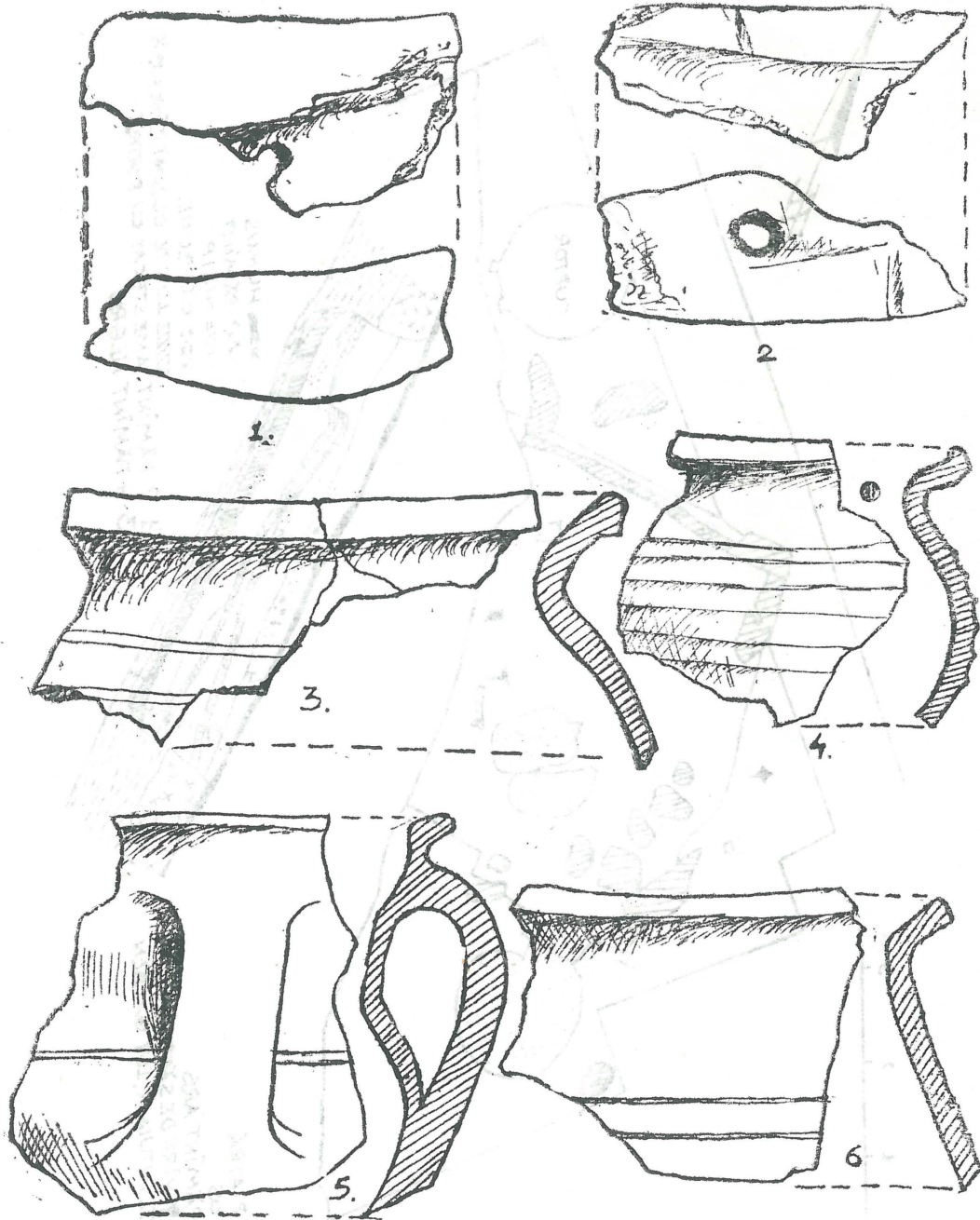

Fig. 3.

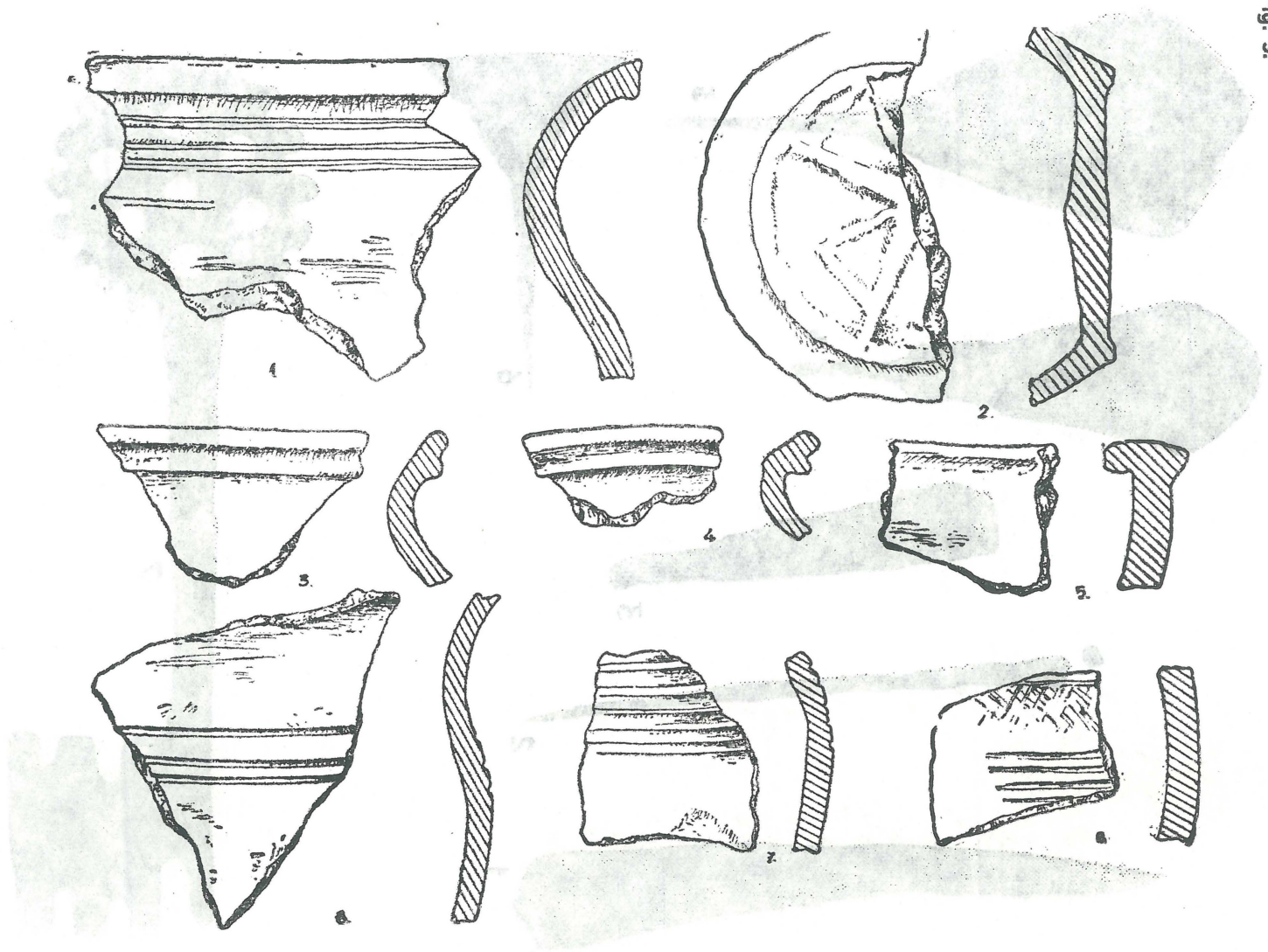

Fig. 4.

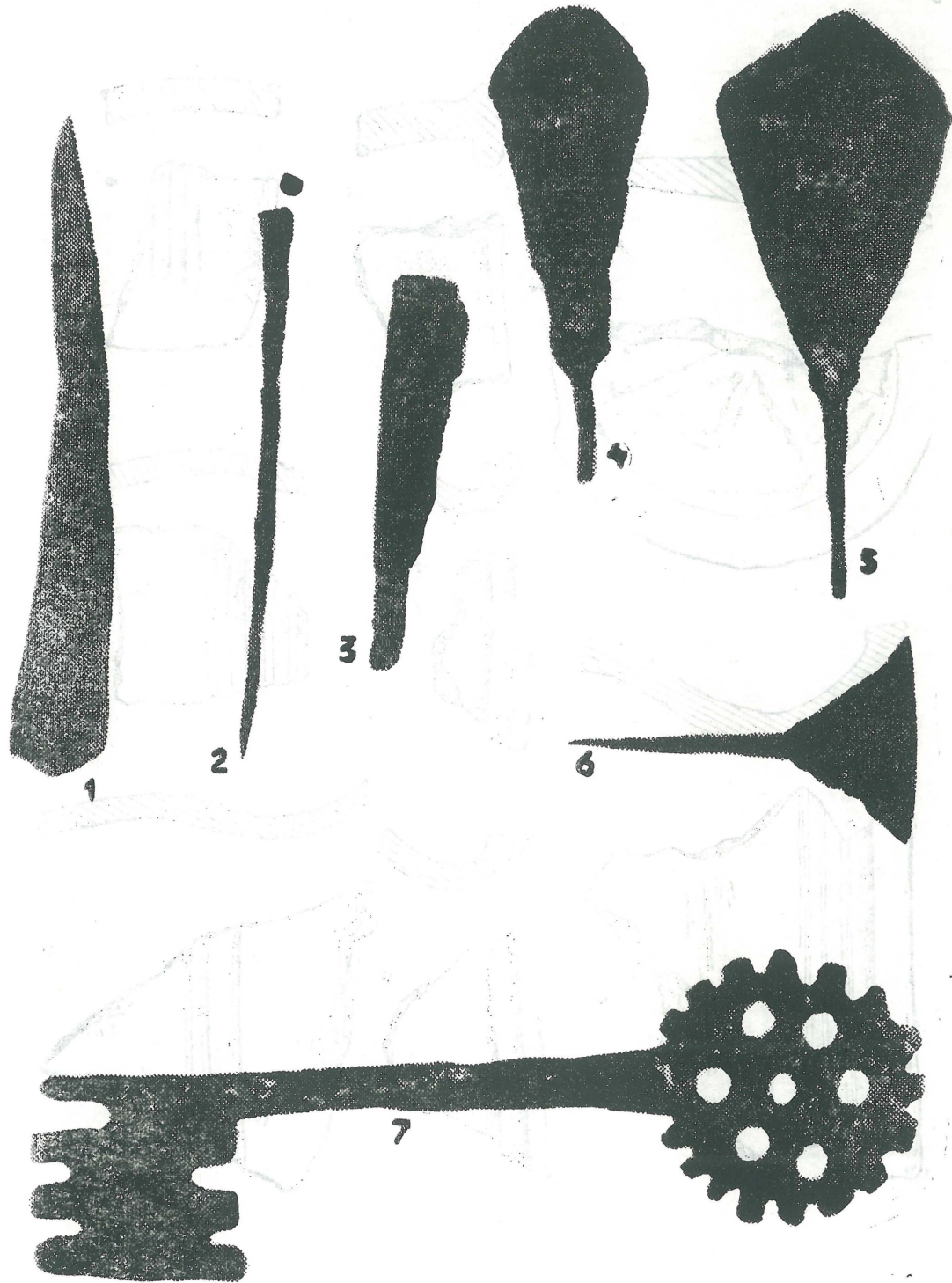

Fig. 3.

Fig. 5.

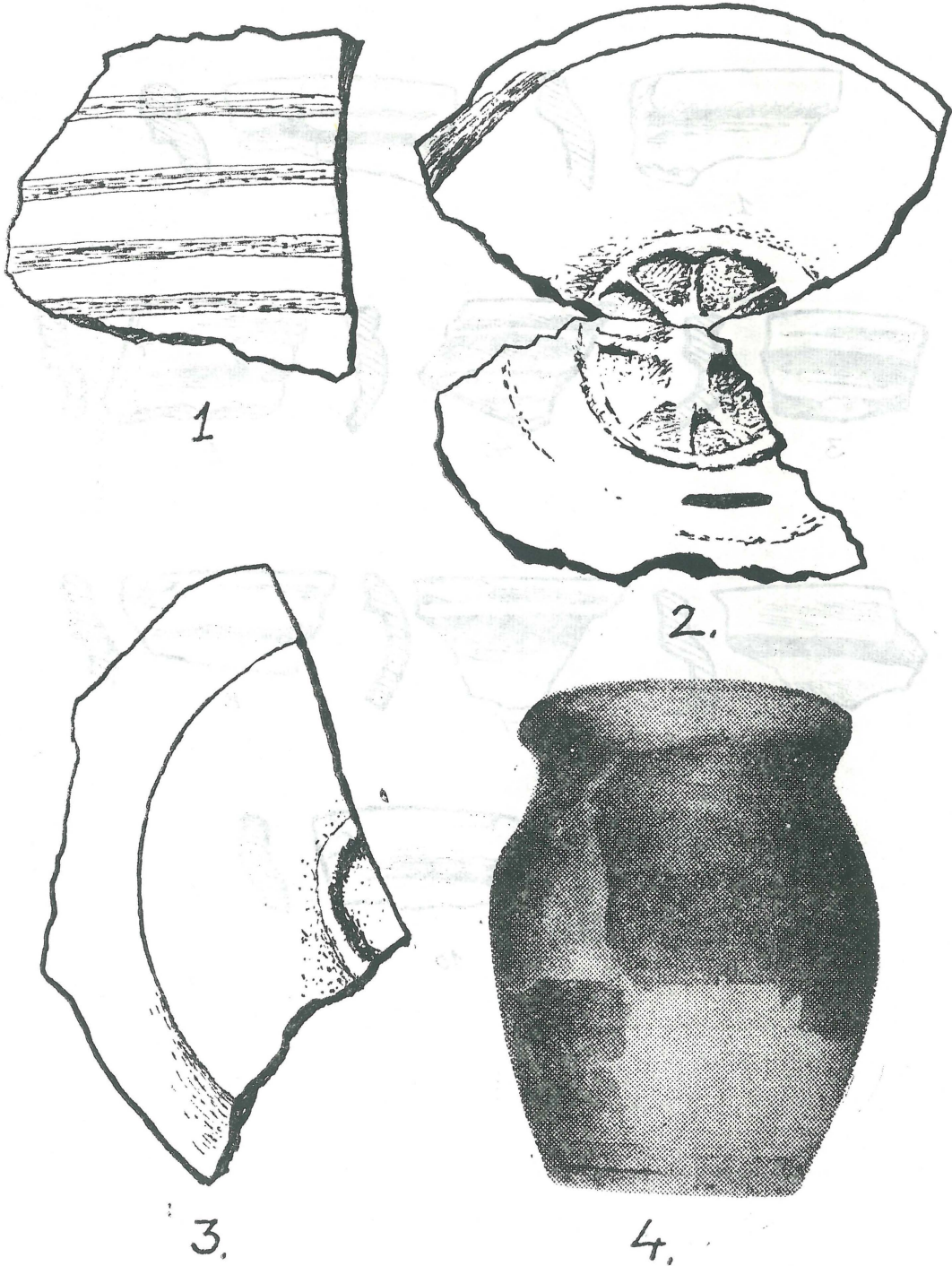

Fig. 6.

Fig 2

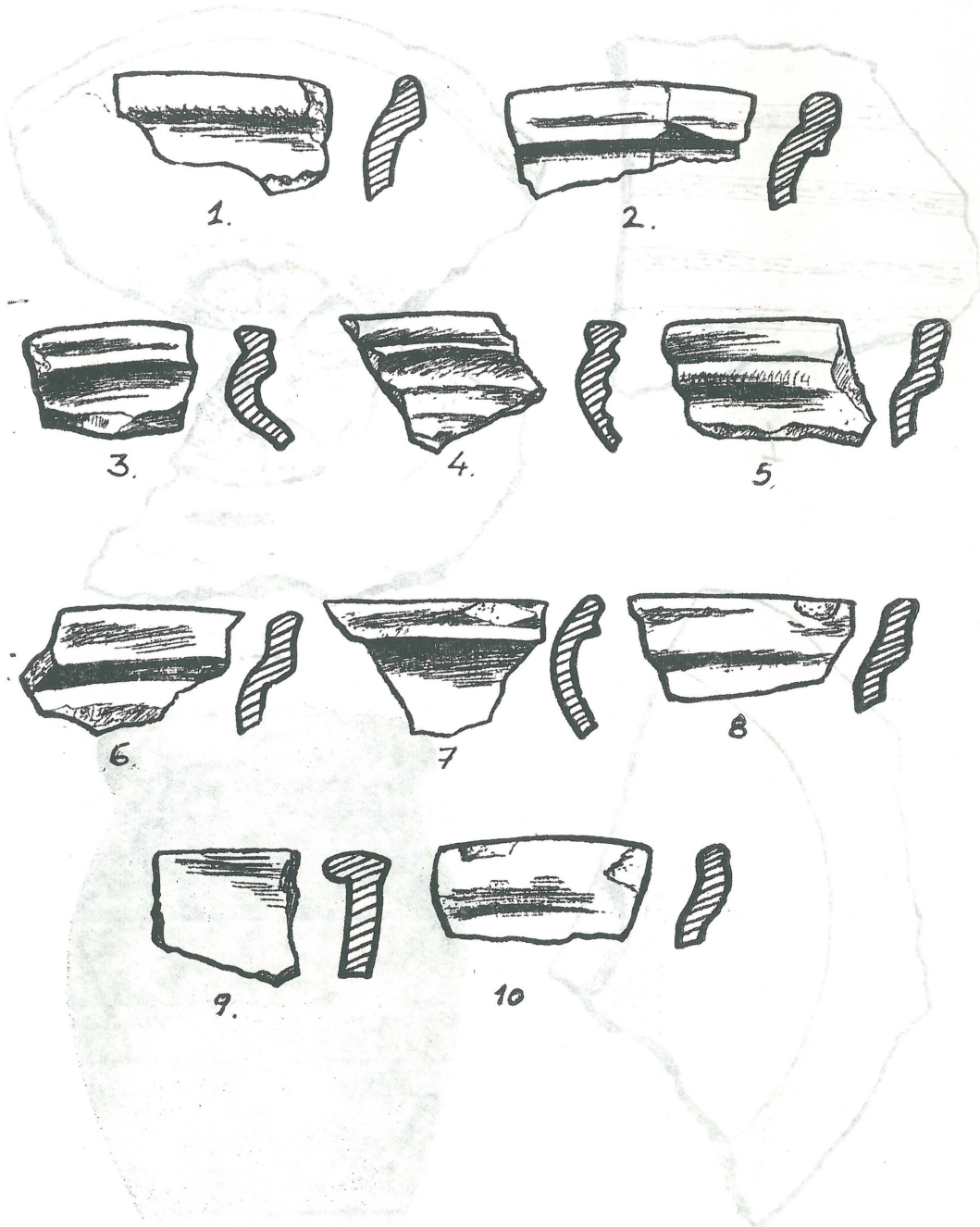

Fig. 7.

Fig. 7.

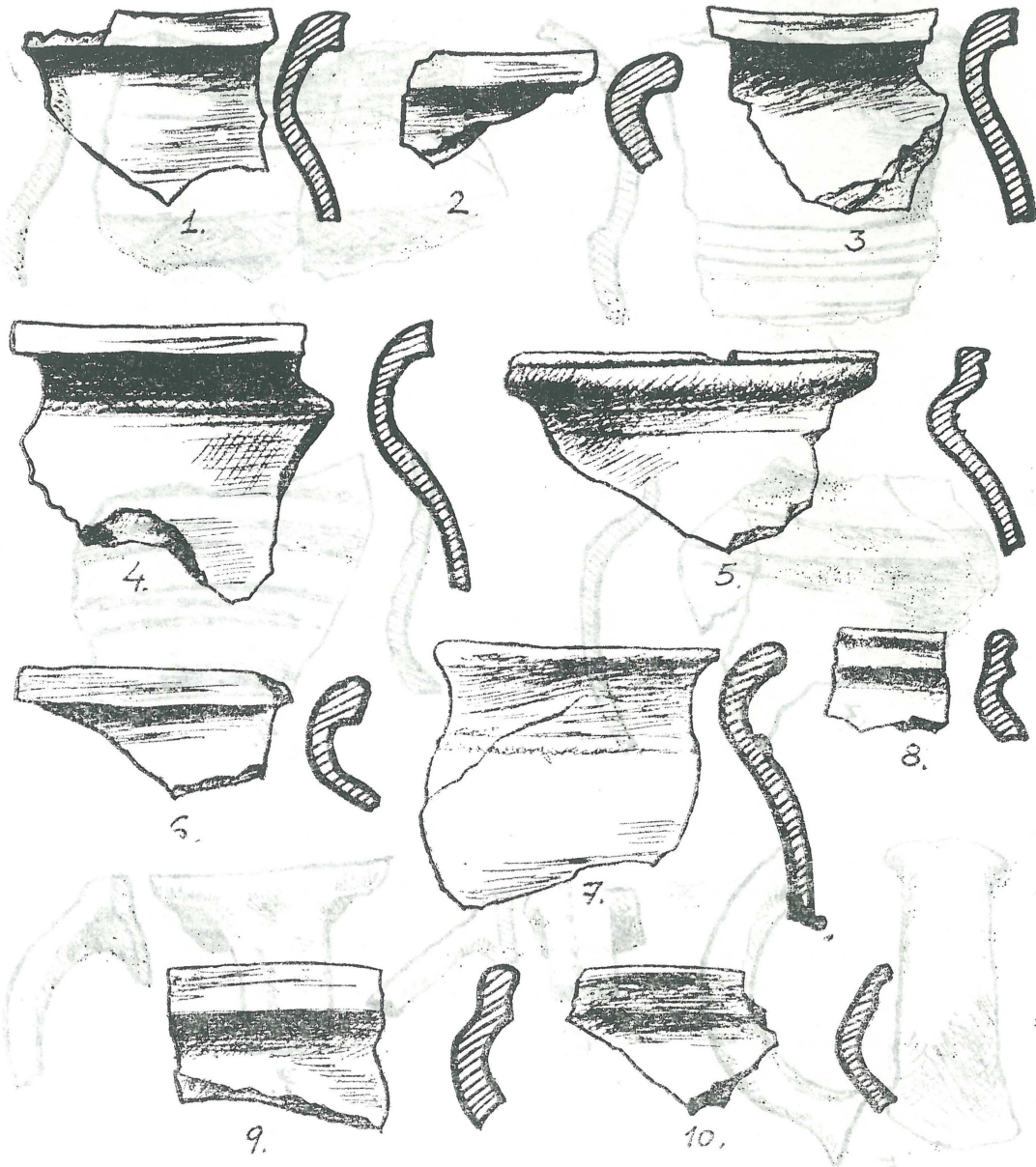

Fig. 8.

